

Egy miniszteri beszéd 1984. augusztus 20-án Ópusztaszeren ^[1]

„Az az igazi magyar, aki ismeri népe helyzetét a világban, és Közép-Kelet Európában, aki az újat támogatja, aki látja a bajokat, de cselekszik is a gonosz ellen, aki mindennapi munkáját tisztességgel elvégzi, részt vesz a közügyekben [...]. A világosan látó, a világ és a nemzete sorsát figyelemmel kísérő, az országot építeni akaró, cselekvő, önmagát művelő és tudatosan formáló ember - ez a XX. század végének magyarja. Ehhez hozzá tartozik, hogy szeretnie és ismernie kell anyanyelvét, megbecsülnie népe hagyományait és történelmét, fenntartani és fejleszteni sajátos kultúráját.”

Augusztus 20-áról, de történelmünk más jeles ünnepeiről is legtöbbször ideológiai nézőpontok alapján emlékeztek meg a hivatalos szervek, különösen így volt ez az 1948 és az 1990 közötti időszakban, vagyis a szocialista rendszer évtizedeiben. Az elhangzott beszédek mellett az ünnep megtartásának körülményei ugyancsak jellemzik a kort.

Ismeretes, augusztus 20-a a legrégebbi állami, és ezzel egyetemben vallási tartalmú ünnepünk. Augusztus 15-ét, Nagyboldogasszony napját még I. (Szent) István tette ünnepé és ekkor tartott Székesfehérváron törvénynapot. Szent László az ünnep napját a hónap 20. napjára helyezte át, és hosszú évszázadokon keresztül egyházi, és egyben világi ünnepnappá vált. A Szent István tiszteletére épülő egyházi ünnep jelentősége azonban fokozatosan halványulni kezdett, és felváltotta az államalapítást, a független magyar államot jelképező világi esemény. Különös mértékben mutatkozott meg ez a hatás a reformkor, majd a dualizmus korának ünnepségein. A két világháború közötti időszakban az ünnepet már áthatotta a revíziós gondolatot magában rejtő össznemzeti gondolat is. 1945-ben a kormányzat eltörölte az állami ünnepet, de a római katolikus egyház 1947-ig megtarthatta. Vallási és nemzeti elemei miatt az 1947-től egyre nyíltabban berendezkedő kommunista rendszer nem tartotta meg korábbi formájában, és a mondanivaló jelentős átalakítását vitte keresztül. Az aratás kiemelt jelentősége miatt az „új kenyér” ünnepének keresztelték el, 1949-ben pedig erre a napra időzítették az 1949. évi XX. törvénycikk, vagyis az Alkotmány bevezetését. Ettől kezdve augusztus 20. szinte kizárólagosan az Alkotmány és az új kenyér ünnepe lett, a következő évtől pedig hivatalos ünnep.

A szocialista rendszer fennállása idején ezt a nyári ünnepnapot Ópusztaszer nevével kapcsolták össze. A pusztaszeri történeti emlékhely és ezzel egyetemben a honfoglalásról történő megemlékezés kultuszának terjedése millenium évétől eredeztethető. 1896-ban a monostor romjai közelében hatalmas Árpád-szobrot és egy emlékművet emeltek, kimondottan a honfoglalás és az államszervezés szimbólummá tételének szándékával.

1945-ben ismét országosan vált ismertté Ópusztaszer neve. A debreceni ideiglenes kormány március 17-én elfogadta a földosztásról szóló törvényt, és a rendkívül fontosnak, sorsfordítóknak tekintett döntés miatt a földosztás kezdő helyszínét a jelképes jelentőségének tartott településre helyezték. A földosztást továbbra is lényeges fordulópontot jelképező eseménynek tekintette a kormányzat, és Ópusztaszer ezért is maradt a figyelem középpontjában.

Az emlékhely látványos fejlődése a szocializmus második felének időszakához köthető. 1970-ben egy országos emlékbizottságot alakítottak, hogy a honfoglalás és a földosztás emlékhelye jobb körülmények közé kerüljön. Megkezdődött az emlékpark újjáalakítása, és a hetvenes évek közepétől látogatható tették. Augusztus 20-án pedig „munkás-paraszt találkozóval” összekötve politikai nagygyűlés jellegű ünnepeket tartottak.

1984-ben a skanzen bemutatóházainak bővítése mellett a Feszty-körképnek helyet biztosító épület építése is folyt még, és a végül Rotundának nevezett épület két év múlva készült el.

A szocialista időszakban megrendezett nagyszabású megemlékezéseknek kialakult koreográfiája volt: a Himnusz eléneklése után a Hazafias Népfront (HNF) megyei elnöke tartotta a megnyitót, ezt követte a „központi előadó” 25-30 perces beszéde, amelyben méltatnia kellett az államalapítást, a földosztást (mint „második honfoglalás”), az Alkotmány, az új kenyér jelentőségét, és szólt az időszerű kül-, bel- és gazdaságpolitikai eseményekről. Az ünnepi beszéd után a megye legnagyobb termésátlagot elért termelősövetkezetének elnöke az új gabonából sütött kenyeret átadta a központi vendégnek. Ezt követte az elnöki zárszó, a Szózat, majd a többnyire estig tartó „kultúrműsor”.

Harminc évvel ezelőtt, 1984-ben Köpeczi Béla művelődési miniszter volt az ünnep „központi előadója”. (Mint a korabeli levelezésből kiderül, a Csongrád megyei pártbizottság Köpeczi kijelöléséről utólag értesült, ám azt „örömmel üdvözölték”). Számtalan ilyen beszéd hangzott el, de hogy miért ezt választottuk, arra az évforduló mellett az ad okot, hogy bemutassuk, a korabeli ünnepi beszédek típusát, s egyúttal azt is, hogy bár látszik, hogy a szocialista rendszer számtalan problémától terhelve vegetált a '80-as évek derekán, de a beszéd még mindig optimista jövőképet tükröz. Más kérdés, hogy az egy tizeddel korábban még sokszorta elhangzó lózungok a szocialista társadalom felsőbb rendűségéről már nem jellemzik a beszédet, sőt, a miniszter esetenként meglehetősen őszintén beszél a problémákról. Hozzá kell tennünk, Köpeczi Béla nem a félművelt apparátcsikok közé tartozott, hanem ismert tudósként, tudományszervezőként vállalta a magyar kulturális élet és oktatás irányítását.

1984. augusztus 20-án napfényes reggelén a Magyar Néphadsereg hódmezővásárhelyi helyőrségének fúvószenekara adott térzenét. Tíz órakor a Himnusszal vette kezdetét az ünnepség, ezt követően Mentés József színművész elszavalta Garai Gábor *Hazám* című költeményét. Nagy István, a HNF megyei elnöke köszöntötte a résztvevőket, és röviden méltatta a gyűlés fontosságát. A felső vezetést képviselő Köpeczi Béla beszédének bevezetőjében a magyar honfoglalás és államalapítás eseményeire emlékeztetett, melynek kapcsán kijelentette, hogy „valóságos csoda”, hogy annyi nép eltűnése után a magyarság megőrizte etnikai azonosságát, nyelvét és kultúráját. Köpeczi szerint a pusztaszeri gyűléssel elindított folyamatot, az államalapítást fejezte be végül István király, aki példát mutatott minden magyar nemzedéknek, hogy a fennmaradáshoz el kell fogadni a korszerűt, a példamutatót és a haladót, és szembe kell szállni minden visszahúzó erővel.

Ezt követően mintegy párhuzamot vont István király „történelmi tette” és az újabb gyökeres fordulat között: megdőlt az osztálytársadalom és „egy új társadalom kialakítása” kezdődött meg. „E változást tükrözi - tette hozzá Köpeczi -, a Magyar Népköztársaság alkotmánya, amelyről igaz módon állíthatjuk, hogy ténylegesen demokratikus, hiszen nemcsak a jogokat és kötelezettségeket rögzíti ebben az egységesülő társadalomban, hanem biztosítja az ezek gyakorlásához szükséges

gazdasági és kulturális feltételeket, tehát reális feltételeket teremt az emberi jogok gyakorlására. Az alkotmány szelleme sugallja a demokrácia szélesítését és gyakorlásának hatékonyabbá tételét. Az elmúlt évtizedek tapasztalatai bizonyítják, hogy a társadalmi szervezetek egyre nagyobb szerephez jutnak az élet minden területén, egyre tagoltabbá és nyitottabbá válik a politikai és kulturális intézményrendszer, az állampolgárok egyre több lehetőséget kapnak az országos és a helyi ügyek intézésére."

Köpeczi a szocializmus építése mellett a békét nevezte a legnagyobb nemzeti érdeknek. Ez biztosítja nemcsak a gazdaság és a kultúra „előbbre haladását”, hanem a magyar „etnikum” fennmaradását is Magyarországon és az ország határain kívül.

Kitért az 1945. márciusi földosztásra is, kijelentve, hogy Magyarország elmaradt agrárszorból „mára” (vagyis 1984-re) közepesen fejlett ipari-agrár ország lett, ahol a lakosság fele az iparban dolgozik, és csak az ötödük él mezőgazdasági jellegű munkából, ráadásul jelentősen kibővült a szellemi foglalkozásuk köre.

Az eredmények ismertetése után a hibák és a tennivalók felsorolására tért át. Érdekes és kiemelendő, hogy nem hallgatta el az ország gazdasági problémáit, vagyis az ünnepség figyelmes résztvevője egy kormánytagtól hallhatta a legfontosabb bajokat.

Köpeczi Béla kinyilvánította, hogy „egy emberöltő alatt évszázados lemaradást hoztunk be, ami természetesen nem jelenti azt, hogy a nálunk fejlettebb országoktól nincs tanulnivalónk. Fejleszteni kell a technikát, korszerűsíteni az ipar struktúráját, megjavítani nemcsak a gazdaságban, hanem mindenütt az irányítás, vezetés, szervezés munkáját, magasabb szintre emelni az oktatás és a szakképzés színvonalát. Ezek mind előttünk álló feladatok, amelyek megoldása nélkül a világejlődéssel nem tarthatunk lépést.” Utalt a hetvenes években kitört világgazdasági válságra (vagyis az olajárrobbanásra és következményeire), amelyhez hozzá tette, hogy ennek „következmenyeit elhárítani nem tudtuk”. A megoldást a párt és a kormány abban látta, hogy javítani kell az ipari termelés hatékonyságán, eleget kell tenni a fizetési kötelezettségeinknek (utalva ebben az államadósságra), és fokozni kell az exportot. Az elmondottakhoz azonnal hozzátette: „ugyanakkor gondoskodjunk arról, hogy az életszínvonal lehetőleg ne romoljon”. Nyomatékosan hangsúlyozta, hogy „küzdelmes évek állnak mögöttünk”, az elképzeléseket nagyrészt sikerült teljesíteni, és „megakadályozni az életkörülmények lényeges rosszabbodását”. „Most minden erőfeszítést meg kell tennünk az éves terv teljesítésére, az erőforrások takarékosabb felhasználásával, a munka jobb, hatékonyabb szervezésével, a nagyobb figyelemmel és fegyellemmel.” - tette hozzá.

Előadásában nevelő szándékkal figyelmeztette hallgatóságát: „a szocializmus építésének első szakaszában úgy véltük, hogy az emberek önmaguk is értik, tudják a munka jelentőségét, s nincsen szükség anyagi ösztönzésre. A tapasztalat azt bizonyította be, hogy a gazdasági érdekeltségnek nagy jelentősége van a munka vállalásában és végzésében. Ez a felismerés a fejlődés fontos tényezője lett, de még ma sem mondhatjuk, hogy a jövedelmi viszonyok arányban vannak a teljesítménnyel és annak minőségével.” Szavaival egy jellegzetes korabeli tendenciára is rámutatott. „Anélkül, hogy az anyagi ösztönzőknek a jelentőségét alábecsülném, úgy gondolom, szólni kell arról is, hogy az ember nemcsak azért él, hogy pénzt szerezzen, azért akar pénzt szerezni, hogy bizonyos javakat és értékeket biztosítson a maga számára. Házat, nyaralót, kocsit, vagy egyszerűen csak tisztességes megélhetést, a gyermekek nevelését és iskoláztatását, előmenetelét. Magyarországon az elmúlt másfél évtizedben nagyon sokan, mindenekelőtt az anyagi javakat akarták megszerezni maguknak, és ezt nem is lehet hibáztatni. A kérdés csak az, hogy milyen eszközökkel, milyen módon, kinek a javára, vagy kárára. A többség szorgalmas munkával, becsületos módon gyarapodott. Társadalmi és gazdasági életünkben azonban vannak visszasságok, s a többség joggal tiltakozik a spekuláció, a munka nélkül szerzett magas jövedelmek, a hivalkodás és annak különböző formái, az ún. presztizsfogyasztás ellen.”

Beszédének vége felé rövid külpolitikai áttekintést adott. Véleménye szerint a nyugati világban egy „konzervatív, tradicionalista, antikommunista irányzat kerekedett felül” (utalva az USA kormányának elveire), amely az erőfölény politikáját hirdeti meg, fokozza a fegyverkezési versenyt, és ezzel növeli a konfliktusok lehetőségét. Ezzel szemben áll a Szovjetunió vezetete „szocialista világ”, ahol a békés egymás mellett élés elvét kívánják érvényesíteni.

Előadása végén megfogalmazta, hogyan lehet ma Magyarországon valaki „jó” ember. „Az az igazi magyar - jelentette ki -, aki ismeri népe helyzetét a világban, és Közép-Kelet Európában, aki az újat támogatja, aki látja a bajokat, de cselekszik is a gonosz ellen, aki mindennapi munkáját tisztességgel elvégzi, részt vesz a közügyekben, s magánéletét úgy alakítja, hogy benne érvényesüljenek mindazok a humanista értékek, amelyeket évezredek során termelt ki az emberiség. A világosan látó, a világ és a nemzete sorsát figyelemmel kísérő, az országot építeni akaró, cselekvő, önmagát művelő és tudatosan formáló ember - ez a XX. század végének magyarja. Ehhez hozzá tartozik, hogy szeretnie és ismernie kell anyanyelvét, megbecsülnie népe hagyományait és történelmét, fenntartani és fejleszteni sajátos kultúráját.” Pusztaszer jelképe is erre figyelmeztet mindannyiunkat.

Közvetlenül a beszéd befejezése után a makói Kossuth Termelőszövetkezet elnöke átnyújtott a miniszternek egy nemzeti színű szalaggal átkötött kenyeret. Köpeczi Béla a hagyományoknak megfelelően, szertartásos módon megszegette a veknit. A hivatalos ünnepség ezzel véget ért, és kezdetét vette a látogatók kötetlen mulatsága. A két felállított színpadon néptáncgyűttesek és ún. „pol-beat” zenészek szórakoztatták a megjelenteket, de ezen kívül volt még aerobic-verseny, divatbemutató, bábjáték és lovas felvonulás is, és természetesen nem hiányzott a szocialista brigádok baráti találkozója sem.

A beszédre visszatérve meg kell jegyezni, hogy bár előzetesen - összefoglaló jelentésekben - megküldték számára a megye gazdasági és társadalmi viszonyaira vonatkozó adatokat a miniszter nem építette be a beszédébe. Ráadásul az előzetesen megírt beszédnek a fogalmazványai is fenn maradtak, amelyek szövege több, végül a beszédben el nem hangzott szövegrészt tartalmaz.

Kihúzták azt a szövegrészt, amelyben az alkotmányokról szólva Köpeczi előzetesen kijelenti, hogy „a világ első, valóban demokratikus, a plebejus tömegek érdekeit kifejező alkotmányt a francia forradalomban a jakobinus diktatúra alkotta meg. Ha összehasonlítjuk ezt a 200 évvel ezelőtti alkotmányt a miénkkel, akkor azt állapíthatjuk meg, hogy a régi múlt legdemokratikusabb hagyományait folytatjuk, s azok, akik arra hivatkoznak, hogy a demokrácia példaképei a világban, lényegében véve csak a polgárság szemléletét kifejező, jórészt jogi, formális jogokat rögzítő alkotmányainak védelmezői.” Mindezzel a nyugati demokratikus államok álláspontját vette kritika alá.

Szintén kimaradt a végleges szövegből az a bekezdés, amelyben az ipar termelékenységét, és ezzel kapcsolatosan az államadósság kérdését veszi górcső alá. Bár véleménye szerint 1956 után sikerült hatékonyabbá tenni a gazdálkodást - és nem utolsósorban a mezőgazdasági kollektivizálás végrehajtása révén -, az eredmények nem váltak átütővé, ugyanis „a gazdasági mechanizmus reformjában előtérbe került az anyagi érdekelttség, s ezzel együtt a piacgazdálkodás ösztönző kiszélesítése, a vállalatok önállóságának megerősítése, mégis az ipar fejlődésében a termelékenység és a hatékonyság nem érvényesült kellő mértékben, és főleg nem a minőség. Bár az exportban jelentős előrehaladás történt az elmúlt években, az ország eladósodásából fakadó követelményeknek csak nehezen tudunk eleget tenni. Mindezek a körülmények éreztetik hatásukat a lakosság életszínvonalának alakulásában, amely évek óta stagnál, miután másfél évtizeden keresztül jelentősen emelkedett [...] a fogyasztói árak növekedése meghaladta a számítottat, ezért egyes rétegek helyzete [...] romlott.” Világos beszéd - lett volna, ha az ünnepségen el is hangzik.

Az anyagi ösztönzőkről szóló előadásrészéből az a rész maradt ki, hogy az ún. második gazdaságban az anyagi érdekelttség érvényesül, ahol „mindenki ki tudja számítani, hogy a többletmunka milyen eredménnyel jár. A gondot az jelenti, hogy azokon a munkaterületeken, különösen az iparban és a szolgáltatásokban, ahol nem ilyen áttekinthetők az érdekelttségi viszonyok, nehezebb az anyagi ösztönzőket megfelelően érvényesíteni, s e tekintetben biztos, hogy újabb kísérletezésekre van szükség.”

A művelődési miniszter beszédét a megyei napilapok közölték, az alább közölt digitalizált változatban a kéziratos betoldások is olvashatók. Szintén közre adunk több, az ünnepségen készített és a miniszteri iratanyagban fennmaradt fényképmásolatot.

Címék:

Opusztaszter ^[2]

Feszty-körkép ^[3]

Köpeczi Béla ^[4]

1980-as évek ^[5]

1984 ^[6]

Hazafias Népfrent ^[7]

Kiadás: 14. évfolyam (2014) 4. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/egy_miniszteri_beszed_1984._augusztus_20an_opusztaszteren.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/egy_miniszteri_beszed_1984._augusztus_20an_opusztaszteren.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/opusztaszter>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/feszty-korkep>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kopeczi-bela>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1980-evek>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1984>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/hazafias-nepfrent>